

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi

<https://doi.org/10.37093/ijisi.1344585>

Spotify'da 2022 Yılı'nın Türkçe Popüler Şarkılarının İçerik Analizi: Aşk ve Benmerkezcilik Arasında Salınan Güncel Müziğin Dili

Orçun Girgin*

Ömer Küçük**

Onur Uca***

Öz

Bu makalede, 2022 yılında Spotify'da en çok dinlenen Türkçe şarkılar listesi üzerinden günümüz popüler müziğinin dili analiz edilmiştir. Teorik çerçeve olarak, popüler kültüre iki alternatif yaklaşım olan Frankfurt Okulu'nun manipülasyon aracı olarak kitle kültürü teorisinden ve kültürel çalışmalar ekolünün direniş alanı olarak popüler kültür teorisinden yararlanılmıştır. Çalışmada söz konusu listedeki 50 şarkının sözlerine içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizinde araştırılan izlekler; sosyal-politik eleştiri, yabancılaşma (suça yönelim, benmerkezcilik ve sosyal ilişkilere uzaklık kategorileri aracılığıyla), sosyal değişim ve gelecek tasavvuru, tüketim kültürü/metalara ilişkiler, argo kullanımı, eril bakış açısı ve gelenek (dini inanç ve nostalji kategorileri aracılığıyla) izlekleri olmuştur. İçerik analizinden elde edilen bulgular, incelenen popüler Türkçe şarkılarda aşk ve duygusal ilişkilerin asli tema olarak öne çıktığını göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin eski popüler kültür formu olan arabeskle bir yakınlığı çağrıştırmaktadır. Günümüz popüler müziğinin söylemi, semantik açıdan arabeskten daha yalın kat görünmektedir. Arabeskin aksine, günümüz popüler Türkçe müziğinde sosyal-politik eleştiri öğeleri yok denecek kadar azdır. Şarkı sözlerinin öznesi, tüketim kültürünün sunduğu metalara gömülmüş durumdadır. Bu nedenle, günümüz popüler müziğindeki bireysel yönelimi "benmerkezci bireycilik" olarak adlandırmanın mümkün olduğu ileri sürülmüştür. Son olarak, tüketime ve bedensel hazlara yönelik taleplerin direnişe yönelik içerimleri sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popüler kültür, kitle kültürü, Türkçe popüler müzik, şarkı sözü analizi, benmerkezci bireycilik

Cite this article: Girgin, O., Küçük, Ö., & Uca, O. (2024). Spotify'da 2022 yılının Türkçe popüler şarkılarının içerik analizi: Aşk ve benmerkezcilik arasında salınan güncel müziğin dili. *International Journal of Social Inquiry*, 17(1), 141–163. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1344585>

* Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı, Kütahya, Türkiye.

E-posta: orcungirgin@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7038-4124>

** Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye (Sorumlu Yazar).

E-posta: omerkucuk@balikesir.edu.tr, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3912-3206>

*** Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Sosyometri Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye.

E-posta: onuruca@mersin.edu.tr, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5624-044X>

Article Information

Received 21 August 2023; Revised 09 March 2024; Accepted 14 March 2024; Available online 30 April 2024

This is an open access article under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial Licence](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

© 2024 The Authors. Published by Institute of Social Sciences on behalf of Bursa Uludağ University

Content Analysis of Turkish Popular Songs of 2022 on Spotify: The Language of Contemporary Music Between Love and Egocentrism

Abstract

This article examines the discourse of current popular music by analyzing the list of the most-listened Turkish songs on Spotify in 2022. Two competing theories about popular culture serve as the theoretical basis for this article: one from the Frankfurt School, which views mass culture as a means of manipulation, and the other from the Birmingham Center for Cultural Studies, which views popular culture as a field of submission and resistance. The study applies content analysis to the lyrics of fifty songs on the most-listened list. The themes investigated in the content analysis are social-political criticism, alienation (through sub-themes of criminal tendency, egocentrism, and distance from social relations), social change and vision of the future, consumption culture, use of slang, masculine point of view and tradition (through sub-themes of religious belief and nostalgia). The findings obtained from the content analysis show that love and emotional relationships are the main themes in today's popular Turkish music. This situation evokes an affinity with arabesque, the older popular culture form of Türkiye. The discourse of today's popular music seems semantically simpler than arabesque. Unlike arabesque, there are almost no elements of social-political criticism in today's popular Turkish music. The subject of the lyrics is embedded in the commodities offered by consumer culture. Hence, it is proposed that the prevailing individualistic tendency in today's popular music can be called "egocentric individualism." Finally, the implications of consumption for sociopolitical resistance are questioned.

Keywords: Popular culture, mass culture, Turkish popular music, lyrical analysis, egocentric individualism

1. Giriş

İnsani duyguların dışı vurumu olduğu kadar bireysel ve kolektif yaşamın estetik bir temsilî olarak müzik, insanlık tarihi kadar eski bir sanat formudur. Aydınlanma dönemi ile birlikte özerk bir alana dönüşen müzik, 20. yüzyılda gerçekleşen teknolojik atılımlar ve müzik endüstrisinin gelişimiyle bir eğlence aracı olarak da kabul edilmeye başlanmış ve kitlesel bir nitelik kazanmıştır. Günümüzde müzik her ne kadar kültür endüstrisinin içinde konumlanan bir alan olsa da müzisyenlerin görece bağımsızlığından da söz edilebilmektedir. Özellikle *streaming* servislerinin¹ yaygınlaşmasıyla müzisyenler, eserlerini yayımlama sürecinde müzik şirketlerine bağımlılıklarından bir nebze de olsa kurtulmakta ve yayımcı şirketlerin ticari dayatmalarından özgürleşmektedirler. Böylece müzisyenler, eser üretme sürecinde "aracısız" olmanın avantajına sahip olarak kendilerini gerçekleştirme fırsatı bulmaktadırlar. Üretim sürecinin bu yeni imkânları, müzisyen-dinleyici ilişkisini de dönüştürerek eser-alımlayıcı arasında dolaysız ilişkilerin kurulmasını sağlamaktadır.

Müzik sektöründe *streaming* servislerinin günümüzde en popülerlerinden biri, *Spotify* uygulamasıdır. *Spotify* ücretli/ücretsiz seçenekler çerçevesinde dinleyicilere dünyadaki pek çok müzik eserini istedikleri an dinleme imkânı sunmaktadır. Ayrıca, son yıllarda *Spotify*, abonelerine bireysel/genel kategorilerde yılın en çok dinlenen sanatçıları/şarkıları/müzik türleri ve dinleme süreleriyle ilgili istatistikler aktarmaktadır. Bu çalışmada *Spotify*'in en son yayımladığı 2022 istatistikleri doğrultusunda, Türkiye'de yılın en çok dinlenen 50 Türkçe şarkısını içeren "Yılın Şarkıları 2022" adlı listenin analizi yapılmaktadır. Şarkı sözlerinin analizi odağında gerçekleştirilen çalışmada müzik eserlerinde verilen mesajlar incelenmektedir. Bu bağlamda,

¹ Film, dizi, kitap, oyun ya da müzik eserleri gibi verilerin paylaşıldığı veri akışı ortamlarına verilen isim.

çalışmanın amacı, müzisyenin şarkılarında verdiği mesajın içeriğini araştırmak ve buradan hareketle popüler kültüre ilişkin yorumlar geliştirmektir.

Araştırma, güncel toplumsal eğilimleri araştırmak üzere oluşturulan belli izleklere dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. İçerik analizi kapsamında incelenen izlekler sıklık, yoğunluk ve yönelim ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. *Spotify*'da 2022 yılının Türkiye'de en çok dinlenen 50 Türkçe şarkısının tematik analizlerini yaptığımızda ulaştığımız sonuç, bireyci bir anlayışın ön plana çıktığıdır. Bireyci eğilimlere içkin olarak "aşk", dinleyicilerin en çok tercih ettiği izlek olarak göze çarparken, "benmerkezcilik" teması da popüler müzik eserlerinde anlamlı oranlarda karşılık bulmaktadır. Öte yandan, argo kullanımının yoğunluğu ve metalara yapılan vurgu da günümüz popüler şarkılarının geçmiş dönemlerin şarkılarından bir kopuşunu ortaya koymaktadır.

Günümüz toplumunda yeni bir bireycilik anlayışının yükselişte olduğu açıktır. Bu yeni bireycilik, neoliberalizmin getirdiği dönüşümlere bağlı olarak, klasik modernliğin ahlaki bireyciliğinin yerini alan "benmerkezci" bir bireyciliktir. Akıl temelinde kendisini inşa eden ve hak ve sorumluluklarının bilincinde olan özneleri ortaya çıkaran ahlaki bireycilik anlayışı, geç kapitalizm koşullarında tahrip edilmiştir. Kültürel sahada hedonist eğilimleri teşvik eden çağdaş kapitalizm, toplumsal kimlikleri aşındırarak öznelerin merkezsizleşmesine yol açmaktadır. Kültürün metalaştığı koşullarda bireylerin küresel değişimler çerçevesinde kendisini yeniden oluşturduğu gözlemlenmektedir. Toplumsal değişimlerden sanat alanının ve özelde müzik eserlerinin de etkilenmesi kaçınılmazdır. Neoliberal kapitalizmin çekim alanlarından biri olan Türkiye'de de popüler müzik eserlerinin analizlerinin bize gösterdiği gibi müzik, eleştirel işlevlerinden uzaklaşarak, benmerkezci kültürün temsilciliğine soyunmuştur. Bu çalışmada Türkiye'de *Spotify*'da en çok dinlenen şarkılar üzerinden, güncel kültürel eğilimler ve müzik arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Popüler Kültür: Kitlelerin Afyonu mu, Direniş Olanığı mı?

Çalışmamız popüler müzik üzerine olduğu için öncelikle popüler kültür kavramını tanımlamamız ve popüler müzik üzerine temel sosyolojik teorilerden kısaca söz etmemiz gerekmektedir. Popüler kültür kavramını tanımlama görevi bizi, ilkin "yüksek kültür" ile "halk kültürü" arasındaki meşhur dikotomiye açıklamaya götürür; zira popüler kültür, yüksek kültürle karşıtlık içinde tanımlanmaktadır. Popüler kültür ile yüksek sanat arasındaki dikotominin kökleri on dokuzuncu yüzyıla, Alman Romantiklerine dek gider. O dönemdeki sanat ve estetik felsefesi, idealleştirilmiş bir sanat kavramının şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Söz gelimi Schelling'e göre sanatın kutsallığı ve saflığı, onun tensel haz, fayda ve ahlakilik gibi dışsal amaçlardan bağımsızlığında yatmaktadır. O ezeli-ebedî idelerin idrak edilışıdır (Hartmann, 1960/2021, s. 51). İnsani bir faaliyet olarak sanatın tüm dış amaçlardan ve maddilikten ne dereceye dek bağımsızlaştırılabileceği kendi içinde tartışmaya açıktır. Ancak popüler kültür, pazar mekanizmasına ve kitle tüketimine göbekten bağlı bir endüstri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Popüler kültüre ilişkin sosyolojik araştırmalar, Marksist ideoloji eleştirisini derinleştiren düşünsel geleneklerden doğmuştur. Marksist analiz, kültürü üst yapının bir parçası olarak kavramlaştırmakta ve onu, alt yapının yani üretim biçimlerinin ve ekonominin bir yansımasına indirgemektedir. Marksist gelenekten gelen Fransız düşünür Althusser ve Frankfurt Okulu'nun

üyesi Adorno, farklı güzergâhlardan ilerleyerek, ekonomik determinizm eleştirilerine yanıtlar üretmiştir. Althusser (1965/2015), "(ekonomik) üretim tarzının son kertede belirleyiciliği" ve "üstyapıların görece özerkliği ve özgül etkinlikleri" fikirlerini teorik bir çerçevede etraflıca geliştirir (s. 140, italikler orijinalde). Adorno (1966/2016) ise felsefi başyapıtı *Negatif Diyalektik*'te, diyalektik "dolayım" kavramından yola çıkarak dolayımın önceliği ve aşılmazlığı kavrayışlarını savunur. Dolayım kavramının ikili bir rolü olacaktır; ilk aşamada, felsefi, edebî ya da müzikal, tüm kültürel öğelerin sosyal hayatın maddi ve pratik koşullarının dolayımı olduğu kabul edilmesi; ikinci aşamada, dolayımın dolayım oldukları şeyden içsel farklılığının ve indirgenemezliğinin teslim edilmesi. Kendi koşullanmışlığının üzerini örtmede en usta biçimlerden biri olan felsefe hakkında Adorno (2017) şöyle yazar: "Felsefenin kendisi bir kültür parçasıdır, kültüre boğulmuştur; ayrıca sanki kendisini kültürün üstüne çıkararak kimi sözde ilk sorular tarafından dolaysızlaştırılmış gibi davranması, onu kendi koşullarına körleştirir..." (ss. 212–213). Ancak Adorno (1966/2016), Mannheim'ın bilgi sosyolojisi gibi felsefeyi bütünüyle sosyal işlevlerine indirgeyen düşünce biçimlerine de karşı çıkar; zira bu indirgeyici anlayış, felsefi eserlerdeki "hakikat içeriğini" göz ardı etmektedir (s. 184). Hakikat içeriği, hiç değilse "yüksek kültüre" ait kimi eserlerde, toplumsal hayata dair gizli özelemlerin ve ıstırapların dile geliyor oluşunun teslim edilmesidir. Kültürel eserler bu açıdan ütopyacı ve eleştirel bir boyut barındırır ve egemen ideolojiye karşı bir direniş olanağı dillendirir.

Adorno, kurduğu bu teorik çerçeve doğrultusunda, müzik, edebiyat ve felsefe üzerine sayısız inceleme yazısı yazar. Marx'ın yeterince kavramsallaştıramadığı ve yeterince mercek altına alamadığı kültür, artık başlı başına bir inceleme alanı haline gelmiştir. Ancak Adorno'nun incelemeleri daha ziyade "yüksek sanat ve felsefe" üzerine incelemelerdir ve eleştirel bir olanak bulunduğu eserler de Kafka (Adorno, 1970/2002a, s. 314), Beckett (Adorno, 1965/1992, s. 90), Schönberg (Adorno, 1967/1982, ss. 149–172) gibi modernist sanatçıların eserleridir. Caz gibi popüler müzik formlarını incelerken Adorno (2002b) alabildiğine eleştireldir; ona göre caz müzik görünüşteki yenilikçiliğinin ve doğaçlama karakterinin ardında yaratıcı olmaktan uzak standartlaşmış ritimler saklamaktadır (ss. 496–499).

Adorno ile Frankfurt Okulu'nun diğer önemli temsilcisi Horkheimer, birlikte yazdıkları *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nde (Adorno & Horkheimer, 2014), "kitle kültürü" adı altında popüler kültürü inceleme konusu haline getirirler. Adorno ve Horkheimer'a göre popüler kültür, modern dönemde asli olarak kapitalist pazar ve tahakküm mekanizmalarının bir aparatı haline gelmiştir. Adorno ve Horkheimer, bu nedenle artık popüler kültürü "kitle kültürü" ya da "kültür endüstrisi" adıyla anmaya başlar. Kültür endüstrisinin temel amacı, kitleleri manipüle ederek zihinleri uyuşturmadır (Adorno, 2014, ss. 69–75). Kitle kültürü, bireyi edilgenleştirir ve yabancılaştırır; bir caz salonunda müzik eşliğinde dans eden kitleler başka bir dünya ve başka bir toplum hayal edemez hale gelene dek kendinden geçer. Kitle kültürü ürünleri, izleyicisinin eleştirel bir mesafe almasına izin vermez, dolayısıyla kitle kültürü özgünlük, yenilik ve değişim karşıtıdır. Frankfurt Okulu düşünürlerinin incelemeleriyle, kökleri Alman romantizmine dek sürülebilecek yüksek sanat-popüler kültür dikotomisi iyice derinleşir. Frankfurt Okulu'nun yaklaşımı kimi zaman tek boyutlu ve seçkin olmakla itham edilmiş, popüler kültürün muhalefet ve direniş olanakları barındıran boyutlarını gözden kaçırdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Marksist sınıf izleğini kültürel biçimlerin ve beğeni tarzlarının sosyolojisi çerçevesinde devreye sokan Pierre Bourdieu'nün ampirik çalışmaları, popüler kültür incelemelerinde bir

başka eleştirel damarı oluşturur. Bourdieu, dışsal toplumsal etkileri ancak bir prizma gibi kırarak içeri yansıtan, görece özerk bir mikrokozmos olarak "alan" kavramıyla, sosyolojik indirgemecilik türlerine yöneltilen eleştirileri bertaraf eder. Kültürel biçimler, kendilerine has işleyiş kurallarına ve normlarına sahip görece özerk alt evrenler olan alanlarda üretilmektedir (Bourdieu, 1994/2006, ss. 62–66).

Bourdieu, yüksek kültürü eleştirel merceğe almasıyla Frankfurt Okulu'nun seçkin bakış açısına bir karşı ağırlık noktası oluşturur. Alain Darbel'le birlikte yazdıkları *Sanat Sevdası*'nda (Bourdieu & Darbel, 1966/2011), kültürel eserlere erişimin kültürlü sınıfın bir ayrıcalığı olduğunu, müzelere gitme sıklığı üzerine yaptıkları istatistiksel bir araştırma temelinde ortaya koyarlar (ss. 56–57). Bourdieu (1979/2015), *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* adlı klasik eserinde, Fransız toplumunda sosyoekonomik hiyerarşilerle kültürel beğeniler arasındaki mütakabiliyetleri zengin ampirik bulgular çerçevesinde sunar. Bourdieu (1979/2015), Kant'ın estetik felsefesinde dile getirilen çıkarısız saf bakış olarak yüksek estetik beğenin ve buna dayanan meşru kültürün, ancak ekonomik zorunluluğa ve pratik hayatın aciliyetlerine mesafe alabilecek koşullara sahip olan burjuva sınıfı tarafından içselleştirilebileceğini ileri sürer (ss. 68–87). Böylece meşru kültürün üstünlüğünü dayatmak, aynı zamanda burjuvanın bir sınıf olarak kendi üstünlüğünü dayatmasının bir aracına dönüşür.

1950'lerden sonra popüler kültür incelemelerine damgasını vuran bir başka ekol de "kültürel incelemeler" ekolüdür. Kültürel incelemeler ekolü, 1960'larda Birmingham'da kurulan Çağdaş Kültürel İncelemeler Merkezi (*Centre for Contemporary Cultural Studies*) çerçevesinde gelişmiştir. Ekolün öncüleri, Raymond Williams ve E. P. Thompson gibi bir önceki kuşaktan araştırmacılar. Williams ve Thompson da bir yandan kültürü ekonomik hayatın bir değişkenine indirgeyen yaklaşıma karşı çıkarken bir yandan da halk sınıflarının egemen kültüre direniş biçimleri üzerinde dururlar (Mattelart & Neveu, 2007, s. 25). Merkezin kurucusu, aslen edebî incelemeler alanından gelen Richard Hoggart, 1957'de ünlü eseri *Okuryazarlığın Kullanımları: İşçi Sınıfı Yaşamının Veçheleri*'ni yayımlar. Hoggart, akademik seçkinciliği reddederek alt sınıf kültürüne küçümsemeden yaklaşır ve kültür endüstrisinin ürünlerinin halk sınıfları üzerindeki etkisinin gereğinden fazla vurgulandığını ileri sürer. Halk sınıfından insanlar edilgin tüketiciler değildir, medya araçlarının mesajlarına direnmektedirler (Mattelart & Neveu, 2007, ss. 24–37). Hoggart'tan sonra merkezin ikinci yöneticisi, Oxford'da edebiyat eğitimi almış Jameika asıllı bir teorisyen olan Stuart Hall olacaktır. Hall, Gramsci'nin ekonomik ve siyasal olduğu kadar ideolojik ve kültürel ilişkileri de kapsayan hegemonya teorisinden esinlenir. Hegemonya, egemen sınıfların tabi sınıflarda rıza oluşturma girişimlerinin bütünü olarak, kültürel sahayı da kapsar. Ancak hegemonya basitçe ekonomi tarafından belirlenen bir gölge-fenomen olmadığı gibi yukarıdan dayatılan ve tekyönlü olarak işleyen bir süreç de değildir; sınıf içi ve sınıflar arası kültürel mücadeleler içerisinde şekillenir (Hall vd., 1985, ss. 12–24). Böylece kültürel saha kendi başına bir inceleme nesnesi hüviyeti kazanmış olur.

Kültürel incelemeler ekolünden araştırmacıların temel ilgi alanlarından biri gençlik altkültürleri olmuştur. Hippiler, modlar, punklar, rockçılar, skinheadler, teddy-boylar gibi birçok altkültür grubu üzerine sayısız araştırma yapmışlardır. Araştırmaların teorik odak noktası, birey ve grupların kimliklerini egemen kültüre direniş çerçevesinde yapılandırma süreçleri ve soy, kuşak, etnisite, sınıf, cinsellik gibi değişkenlerin bu süreçlerdeki rolü gibi meseleler olmuştur (Mattelart & Neveu, 2007, ss. 38–46). Çalışmalarda alt kültürlerin egemen kültüre karşı

muhalefeti ve direniş izleği her daim devrededir. Kültürel incelemeler ekolü, Frankfurt Okulu'nun manipülasyon olarak kitle kültürü kavramının tam tersi olan olumlayıcı bir direniş ve muhalefet olarak popüler kültür kavrayışının oluşmasını sağlamıştır. Bir parantez açarak, Frankfurt Okulu'nun marjinal bir üyesi olan Walter Benjamin'in (1982/2001), *Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı* gibi önemli bir yazısında, teknik yeniden üretim olanaklarıyla sanat eserinin biricikliğinin ve özel aurasının ortadan kaldırılmasında sanatın daha geniş kitlelere açılması yönünde demokratikleştirici bir eğilim gördüğünü de not etmek gerekir (s. 55).

Kültürel incelemeler ekolünün önde gelen isimlerinden John Fiske (1989/2012), popüler kültürü şu şekilde tanımlar: "Popüler kültür tüketim değildir, kültürdür –toplumsal bir sistem içerisinde anlamları ve hazları yaratan, onları dolaşıma sokan etkin bir süreçtir: Kültür, endüstrileştirilmiş de olsa, metaların alınıp satılması çerçevesinde öyle adamakıllı betimlenemez" (s. 35). Fiske, bir anlamda kültürün antropolojik tanımına geri dönmektedir. Bu bakış açısında kültür, dışarıdan ya da yukarıdan dayatılan bir şey değil, yaşayan, canlı bir süreçtir. Kültürü üreten halk, "sahip oldukları tek bilinç yanlış bilinç olan tek boyutlu kişiler toplamı" olarak görülemez ve köleleştirilmiş kültürel budalalar olarak kavramlaştırılmaz (Fiske, 1989/2012, s. 36). Halk oluşumları, yukarıdan kendilerine dayatılan formları sorgusuz sualsiz benimseyen boyun eğmiş kitleler değildir; kültürel metaları kendi dünyalarıyla ilişkilendirerek ve saptırarak yorumlayan etkin aktörlerdir. Sözelimi, Avustralya yerlileri, televizyonda kendilerine sunulan Western filmleri izlerken, sistemin amaçladığının tam aksine, kendilerini Kızılderililerle özdeşleştirmekte ve trene ya da çiftliğe saldıran Kızılderilileri alkışlamaktadır.

Popüler kültür ürünleri, tamamlanmış ve işlenmesi sona ermiş ürünler olmaktan ziyade, halk sınıflarının kendi kültürlerini yaratmak için yararlandığı, işlemeye devam ettiği "hammaddelerdir" (Fiske, 1989/2012, s. 49). Halk sınıflarından gruplar, kültürel metaları gerilla taktikleriyle, amacından saptırarak, hilekârlıkla ve yaratıcı uyarlamalarla, üretken bir şekilde tüketir. Kapitalizm, malları daha ayartıcı kılmak için kolayca erişilebilir vitrinlerde sergiler; ancak alt sınıftan gençler için bu durum, dükkânlardan hırsızlık yapmayı kolaylaştırır (Fiske, 1989/2012, s. 54). Alışveriş merkezleri büyüdükçe, alt sınıflar orada alışveriş yapmaktan ziyade serbestçe dolaşmak, spor amaçlı yürüyüş yapmak için yeni olanaklar keşfeder, iktidarın mekânını kendi uzamlarına dönüştürmenin yeni yollarını yaratır. Bu tür analizler bir yandan da kültürel incelemeler ekolünün Marksist kapitalizm karşıtı tutumu derinden bir şekilde sürdürdüğünün işaretleridir.

Kültürel incelemeler ekolüyle birlikte artık popüler kültüre seçkin yaklaşım rafa kaldırılmıştır. Ancak burada beliren yeni tehlike, alt kültür oluşumlarının yüceltilip kutsanmasına yol açan bir sosyolojik popülizmdir. Frankfurt Okulu ve kültürel incelemeler ekolü, dikkatli olunması gereken iki karşıt kutbu gösterir. Bu iki kutup; popüler kültüre eleştirel yaklaşmak isterken halk sınıflarının failliğini küçümsemek ve seçkin kültürü yüceltmek ile seçkinlikten ve aşırı yapısalılıktan kaçınmak isterken popüler formları yüceltmek ve eleştirel mesafeyi yitirmek olarak betimlenebilir.

3. Arabeskten Rap'e Türkiye'de Popüler Kültürün ve Müziğin Gelişimi ve Asli İzlekler Olarak Aşk ve Bireycilik

Popüler müzik türlerinin belirli alt kültürlerle ilişkili olarak gelişim ve yayılımı, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Dolayısıyla popüler müzik türlerinin içerikleri, egemen kültürle ilişkileri ve konumlanışları ülke sınırlarını aşan kimi ortak özellikler sergilese de bu müzik türlerinin unsurları her toplumda kendine özgü dinamikleri çerçevesinde çözümlenmelidir. Bu nedenle öncelikle kısaca Türkiye bağlamında popüler müziğin gelişim evrelerinin önemli dönemeçlerini ele almamız gerekmektedir.

Türk popüler müziğinin yaygın trendlerinden biri, 1950'lerden 1990'lara dek revaçta olan arabesk müziktir. Daha sonrasında arabesk pop müzikle (Ayas, 2019, ss. 2114–2115), hatta 2000'lerden itibaren rap müzikle eklenerek Türk müziğinde yaşamaya devam etmiştir. Dolayısıyla arabeskin oldukça direşken bir kültürel öge olduğu söylenebilir. Arabesk üzerine yapılan araştırmalar, arabeskin bir alt kültür olarak doğduğunun ve tarihsel süreçte ana akım kültüre eklenerek popülerleştiğinin altını çizer (Taydaş & Sert, 2021, s. 215). Ali Akay ve Orhan Tekelioğlu gibi sosyologlar, arabeski "merkez-çevre" ilişkileri açısından analiz etmiş ve onun "çevreden" başlayan hareketinin "merkeze" ulaşıp orada yerleşmekle son bulduğunu ortaya koymuşlardır (Yılmaz, 2017, s. 519).

Arabesk müzik, başlangıcından itibaren, Türkiye'de modernleştirici yönetici seçkinler ve kültürel seçkinler tarafından büyük eleştirilere maruz kalmış ve yok sayılmak, hatta bastırılmak istenmiştir. Modernleşme sürecine, ister istemez bir "Batılılaşma" da eşlik etmektedir ve müzik alanında bu durum, Batılı müzik normlarının ülkede yaygınlaştırılmaya çalışılması şeklinde vuku bulmuştur. Yerli gelenekler bütünüyle yok sayılmaz; bu dönemde Türk halk müziği modernleştirilmek istenir söz gelimi (Özbek, 2013, ss. 138–139). Ancak "arabesk" olarak adlandırılan "düşük" müzik türündeki müzikal ve sözel çağrışımlar; modernliğin akılcı düşünme, ilerleme, özgürlük, dinamizm, çalışkanlık, mutluluk gibi değerlerine uygun görülmemektedir (Ayas, 2019, s. 2095). Arabesk, doğru ya da yanlış olarak "Şark"la özdeşleştirilen irrasyonel bir duygusallık, kadercilik, durağanlık, tembellik, "iniltili" bir ağırlıklı gibi özelliklerin taşıyıcısı olarak görülür. Dolayısıyla arabesk müzik, "Araplara özgü müzik" anlamında "arabesk" olarak damgalanır. Zira eski toplum biçiminin temel harcı olan Arap ve İslam kültürü, bir anlamda Türk modernleşmesinin asli ötekisidir. Böylece arabesk de bu soğuk hissiyattan payını almıştır. Hâlbuki arabeskin, müzikal açıdan Doğulu etkiler de taşımakla birlikte Türkiye'ye özgü sentetik bir tür olarak geliştiği ortaya konmuştur (Ayas, 2019, ss. 2105–2106).

Arabeskin şehrin çeperlerinde, iç göçle gecekondu mahallelere yerleşmiş kır kökenli nüfusun kültürü olarak geliştiği belirtilmiştir (Özbek, 2013, ss. 15–28). Kültürel seçkinler arabeski şehre uyum sağlayamayan kır kökenli nüfusun geleneksel değerler temelinde şehirli kültüre karşı geliştirdiği husumetin ifadesi olarak görmüştür. Arabesk, bu açıdan yozlaşmış ve yabancılaşmış bir kültürel form olarak damgalanmıştır. Özbek (2013), arabeske karşı daha ılımlı olan kendi çalışmasında, arabeskin bu şekilde değerlendirilmesinin ardında modern-geleneksel dikotomisine yaslanan işlevselci modernleşme teorisinin yattığını belirtmiştir (ss. 31–42). Stuart Hall'un popüler kültürün hem bir boyun eğme hem de bir direniş alanı olduğunu ileri süren görüşüne dayanan Özbek, arabesk müziği iç göçle şehre gelen kır kökenli kesimin şehre uyum sağlayamamasının bir ifadesi olmaktan ziyade, çevreye uyum sağlamanın ve hayatta kalmanın

bir aracı olarak görmüştür. Haddizatında arabesk ne geleneksel ne de modern ideal tiplere uymaktadır; o hem şarkı sözleri hem de müzikal yapısıyla karışık ve melez bir nitelik sunmaktadır.

1980'lerden itibaren arabesk, dönüşüm geçirerek merkeze, hegemonik kültüre eklenmeye başlar (Taydaş & Sert, 2021, s. 215). Bu yıllarda merkezin kendisi de dönüşmekte, yeni yönetici seçkinler zuhur etmektedir. Özal'la birlikte arabesk Başbakanlık konutuna, Cumhurbaşkanlığı makam aracına kadar girer. Popülist siyaset, arabeski seçmenlerin gönlünü kazanmak için bir aksesuar gibi kullanır. Orhan Gencebay ve Kibariye, resmi yasakları sürse de TRT'de yılbaşı programlarında sahne alır. Fakat arabesk, popüler kültüre entegre olurken muhalif imaları da çözülmektedir (Taydaş & Sert, 2021, s. 216). Gencebay'ın naif ve ağırbaşlı isyanı, İbrahim Tatlıses'in yabancılara kafa tutan, dili bozan "yırtık ve yırtılmış ses"ine dönüşür (Gürbilek, 2001, s. 99'dan akt. Taydaş & Sert, 2021, s. 219). Nihayet 1990'lardan sonra arabesk, diğer türlerle eklenerek "pop-arabesk" denebilecek melez bir forma evrilir. Katettiği yol boyunca, arabesk tüm sınıfsal anlamlarından ve direnişi ima eden tüm vasıflarından sıyrılıp standardize bir tüketim kültürü metası haline gelmiştir. Yerli ve yabancı rock müzik şarkıcılarının şarkılarını yeniden yorumlayan Müslüm Gürses'in 2000'lerdeki dönüşümü bunun bir yansıması olarak görülebilir.

Özbek, arabesk müzikte direniş imkânını, arabeskin "seçkini" olarak görülebilecek Orhan Gencebay'ın eserlerinde buluyordu. Erken dönem arabeskin önemli temsilcilerinden Orhan Gencebay'ın şarkı sözlerini ve müzikal yapısını analiz eden Özbek, Gencebay'ın şarkılarında duygusal bir ikilik teşhis eder. Şarkıların asli teması olan aşk üzerine ifadeler; bir yandan dert ve acıyla, diğer yanda mutlulukla birleşen çelişkili bir bütün oluşturur (Özbek, 2013, ss. 102–106). Özgürlük ve mutluluk arzusu, bir sarhoşluk deneyimi içinde derin bir yönelimsizlik, güvensizlik ve dert hissiyle birleşmiştir. Aşk, Gencebay şarkılarının merkezî temasıdır. Aşk, yaşama hakkından kadere isyana dek tüm kavramları birleştirmiş; her şey aşk filtresinden geçirilerek ifade edilmiştir. Yine de, burada dünyayla rasyonel bir ilişki değil, duygusal ve bir parça patolojik bir ilişki bulunduğu not edilmelidir. Arabeske, bir duygusallık pathosu hâkimdir. Arabeskin isyanı ve kaçıışı da, duygusal bir isyan ve kaçış düzeyinde kalmaktadır.

Bilgin ve Sarıcı (2018), arabesk şarkı sözlerinde varoluşçu felsefe ve terapideki temel izlekleri bulgulamaktadır: Yaşam, ölüm, varoluş, umutsuzluk, kaygı, farkındalık... Arabesk, hayatın ve acıların anlamına dair bir sorgulama içermektedir. Hayatın içinden gelen ve bir yaşam tarzı olan arabesk, bir hayat felsefesi de barındırmaktadır içinde (Bilgin & Sarıcı, 2018, s. 207). Barındırdığı hayat felsefesi kabullenilmese bile benliğe ve hayata dair düşünümsel boyutun, arabeskin "derinlikli" yönünü oluşturduğu teslim edilebilir. Arabesk felsefe acıların, yoksulluğun, talihsizliğin sitemkâr bir şekilde kabullenilişi üzerine kuruludur daha ziyade, belki de alt sınıftan insanlara olanca adaletsizliğine karşın hayatı kabullenme ve göğüsleme gücü vermektedir. Arabesk, gelişmekte olan bir ülkenin yoksul insanlarına terapötik bir destek sağlamaktadır bir anlamda.

Günümüzde, rock ve rap müzikal temellere sahip şarkılar, popüler müziğe damga vurmaktadır. Fakat tıpkı arabeskin popüler kültüre angaje olurken muhalif ve isyankâr tonunu yitirmesi gibi, rock ve rap de ilk ortaya çıktıklarında sahip oldukları sert ve köşeli formu yitirerek, büyük oranda başkalaşarak popüler hale gelmektedir. Türkiye'de son yıllarda popüler kültüre hâkim olan rap müziğe bir parantez açmak yerinde olur; zira bir anlamda rap, yoksul

mahallelerde arabeskin yerini almıştır. Hatta zamanla rap müzik, arabeskle melezlenerek “arabesk rap” denen bir alt türün doğumuna tanıklık etmiştir (Arıcan, 2021, s. 62). Hip Hop kültürü ve rap müzik ilk kez Amerika Birleşik Devletleri’nde siyahların yaşadığı gettolarda ortaya çıkar. 1970’lerde Birleşik Devletler’de artan işsizlik ve beyazlar tarafından dışlanma sonucunda, genç siyah nüfus arasında suç, şiddet, uyuşturucu ve çete savaşları yükselişe geçer. Siyah gençlerin bu sorunlardan uzaklaşmak için verdikleri partilerde rap müzik ortaya çıkar (Kodal, 2023, s. 110). Yoksul siyah gettolarındaki yaşam tarzı, rap şarkı sözlerinde tüm çıplaklığıyla kendini açığa vurur. Batı yakasında doğmuş olan “gangster rap”, yasa dışı işlerle uğraşan çetelerin şiddet dolu yaşamından ilham alır. Onun içinden doğan “trap” ise, *auto tune* denen ses işleme tekniği ile *trance* ve tekno müzik öğelerinin rap’le harmanlanmasıyla ortaya çıkar ve daha ziyade uyuşturucu kullananların yaşamlarını anlatır (Karanfil, 2023, s. 59).

Türkçe rap müzik, Türkiye’de değil Almanya’da, göçmen Türk mahallerinde 1990’larda ortaya çıkar; Türkiye’ye girişi ise 1995 yılınca Cartel grubuyla olur (Karanfil, 2023, s. 61). Almanya’daki göçmen karşıtlığı ve dışlanma, Birleşik Devletler’dekine benzer bir bağlam yaratmış, rap’in gelişimi için uygun koşulları hazırlamış görünmektedir. Yoksul muhitlerdeki gençler, rap’i sosyoekonomik dışlanma karşısındaki bunalımı anlatmanın bir aracı olarak görmektedir. Sınıfsal açıdan bu gençleri, işçi sınıfının da altında konumlanan sınıf-altı bir gruba mensup olarak tanımlamak mümkündür. Ancak gettonun yeni sakinleri artık arabesk kültürde olduğu gibi kaderlerine ve dışlanmışlığa razı olmak ve boyun eğmek bir yana, yükselmek ve sınıf atlamak, lüks bir hayata ulaşmak için formel ya da enformel her yolu denemeye hazırdır (Karanfil, 2023, s. 63). Müzikal olarak arabeske nazaran daha hareketli, tempolu ve hızlı bir müzik olan rap’te, sözler de artık daha haşin, yırtıcı ve öfke doludur. Kodal (2023), rap şarkı sözlerinde argo, küfür, yabancı sözcük, sözdizim bozukluğu ve bunların yanı sıra söz sanatlarının yoğun olarak bulunduğunu saptamıştır (ss. 106–107). Ancak dönemden döneme ve müzisyenden müzisyene farklılıklar vardır. Sagopa Kajmer’in şarkı sözleri üzerine yaptığı incelemede Çetin (2019), deyimlerin yoğun bir kullanımını bulgulamıştır. Deyim yoğunluğu, Çetin’e (2019) göre, yerli kültüre ve geleneğe bağlılığın bir işaretidir (ss. 355–356). Bunlar çoğu zaman olumsuz anlamdaki deyimlerdir; Çetin, bu durumu, rap müzikte çoğunlukla eleştirel bir anlamın iletilmek istenmesine bağlar. Kültürel öğeler, rap şarkılarda yeni bir bağlama taşınarak, değiştirilerek ve yenilenerek kullanılmaktadır.

Kendi araştırmamızda güncel popüler müziğin sözlerini içerik analizine tabi tuttuğumuzda, aşk temasının açık ara farkla asli tema olmayı sürdürdüğünü gözlemledik. Aşka eşlik eden temalar yine aşk acısı, gelgitli ruh halleri ve sevilen kişinin sadakatsizliğine yönelik olumsuz duygulardır. Ancak arabeskte görülen semantik çok katlılık yok olmuş gibidir. Sosyopolitik eleştiri öğeleri yok denecek kadar azdır. Bunun yerine, para kazanma ve harcama odaklı bir meta kültürü geçmiştir. Müzikal yapıda arabeske benzer hüznü melodiler rap ya da rock müzik esinli alt yapılar içerisinde yeniden ortaya çıkmaktadır. Bu açılardan Türk popüler müziğinde arabeskten günümüze bazı süreklilikler saptanabilse de, yalınkat hale gelme yönünde bir eğilimin yükselişe geçtiği söylenebilir. Şarkılarda bir bireysellik eğilimi barizdir; ancak bu bireysellik, meta kültüre yönelimli olduğu için derinlikli bir bireycilik değil, benmerkezci bir bireycilik olarak adlandırılabilir. Bu meseleleri biraz daha açmak için önce bireysellik ve bireycilik kavramına, daha sonra da popüler şarkı sözlerinin içerik analizine daha yakından bakılacaktır.

4. Modern Bireyciliğin Gelişimi ve Yeni Bireycilik

Müzik eserlerinde yoğun olarak gözlemlenen bireysellik temasına ilişkin yapılacak bir değerlendirme, bireycilik kavramının tarihsel bir analizine ihtiyaç duymaktadır. Bireycilik, Aydınlanma düşüncesinin asli ideallerinden biri olarak gelişen bir toplumsal yaşam kavrayışını ifade eder. Birey, kilise söyleminin baskın olduğu Orta Çağ'ın düşünsel atmosferinde uzunca bir dönem boyunca Tanrısal düzen fikri içinde eritilmiş ve özerk bir varlık olarak kabul edilmemiştir. Doğanın bir parçası olarak insanın yaşamdaki amacı, Tanrının kurallarına uymak ve kendisi için belirlenmiş kadere teslim olmaktır: "Geleneksel Hıristiyan düşüncesi, insan davranışını yöneten kuralları Tanrı iradesine ya da (bu görüşün yarı ussallaştırılmış biçiminde olduğu gibi) Tanrı tarafından insan ruhuna aşıl原因an doğal akla dayandırır" (Goldmann, 1999, s. 43). İnsanın uyması gereken bu kurallar kilise aracılığıyla tebliğ edilmektedir. Dolayısıyla, Orta Çağ boyunca bireyin yaşamını kendi kontrolü altında idame ettirmesi söz konusu değildir. Ancak hümanist düşüncenin geliştiği Rönesans döneminde varlığı fark edilmeye başlanan birey, Reform döneminde kilise otoritesinin sarsılmaya başlamasıyla yükselişe geçmiştir. Bireyin dönüştürücü güce sahip bir varlık olduğu söylemine ise esas olarak Aydınlanma felsefesi içinde ulaşılabilmektedir.

Bireyin kendisi dışındaki otoritelerden özerkleşmesi, Aydınlanma düşüncesinin yaygın görüşünü oluşturmaktadır. Aydınlanmanın Avrupa'da Orta Çağ boyunca egemen olan kilisenin doğaüstü hakikat anlayışı ve metafizik kurgulara karşı yürüttüğü mücadeleye, insanın kendisini geleneklerden, tasarımlar ve önyargılardan, bağımlılık ve vesayetlerden kurtararak yaşamını kendisinin düzenlemesi düşüncesi üzerinde yükselmektedir (Bozkurt, 2013). Doğa, dinsel otorite, siyasal otorite ya da yerleşik değerler sistemi karşısında birey, kendi yaşamını yönetebilme kapasitesine sahiptir ve bu kapasitenin temeli, bireye içkin olan "akıl" unsurunda bulunabilir. Aydınlanma böylece akıllı bireyin kendisini gerçekleştirmesini sağlayacak kılavuz olarak deklare etmektedir. Dolayısıyla bireyin doğuşu akıl yetisi ile kurduğu bir birlikteliğe dayanmaktadır. Bu temel üzerinde yükselen Aydınlanma düşüncesinin pratik sonucu ise, akıl ve öznenin tamamlayıcılık ilişkisi içinde inşa edilen modern toplum olmuştur.

Touraine'in (1992/2002) kavramsallaştırdığı modernliğin klasik formu akıl ve özne ilkelerine dayanmaktadır. Modern bireyin ilk biçimi, modernliğin erken dönemindeki akılcı-özne modeli içinde karşılığını bulmuştur. Akıl ile iradenin uyumu doğrultusunda kendisini inşa eden birey, yerel gelenek ve aidiyetlerinden sıyrılarak evrensel bir biçime bürünürken, aynı zamanda özgürleşmektedir. Klasik modern toplumda akıl, üretim ile kişisel yaşam, bilimsel bir kültürle özgür bireyler arasında bir denklik ilişkisinin kurulmasını sağlar. Dolayısıyla, "klasik modernlik anlayışının ana izleği, ister bilimsel ve teknik aklın utkusu, ister bireylerin gereksinim ve isteklerine toplumun verdiği akılcı yanıtlarla olsun, toplumsal edimcinin yapıtlarıyla, ürettiğiyle özdeşleştirilmesidir" (Touraine, 1992/2002, s. 45). Bireyin bir yandan özgür, bir yandan da içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluk sahibi olarak tanımlandığı bireyciliğin bu erken görünümü, "ahlaki bireycilik" düşüncesinde ifadesini bulur. Ahlaki bireycilik, kurumsal, siyasal ve hukuksal bir bireşim içinde anlam kazanmaktadır. Klasik modernlik akılcılaştırma, ahlaki bireycilik ve kurumların işlevselliği içinde biçimlenmekte, bu bağlamda, birey kamusal yaşamdaki "yurttaş" kimliğiyle ahlaki bir içeriğe sahip olmaktadır. Böylece insan, ortak yaşama katılarak ve toplumun işleyişine katkıda bulunarak bireye dönüşmektedir (Touraine, 1997/2011).

Bu bağlamda, klasik modern dönemde bireyselleşme, toplumsallık düşüncesinden ayrılamaz. Bireyselleşme, ortak olarak paylaştığımız deneyimler alanından kendimiz için eşsiz bir kimlik yaratma girişimidir. Ortak var oluş zemininde kendimiz için yarattığımız bir özerklik alanı olarak bireysellik, toplumsal karşılıklı bağımlılığa alternatif olmaktan çok, bu bağımlılığın bir işlevidir (Eagleton, 2003/2006, s. 165). İlgili dönemin büyük düşünürleri Marx ve Engels de bireyselliğin gelişimi için toplumsal var oluşun altını çizmektedir: "Her birey ancak topluluk içinde yeteneklerini her yönde ve tam anlamıyla geliştirme olanağına sahiptir. O halde kişisel özgürlük ancak topluluk içinde mümkün olabilir" (Marx & Engels, 1932/2013, s. 72).

Öte yandan, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalizmin egemenlik kurmaya başlaması, ahlaki bireyciliğin aşınmasına yol açmıştır. Ekonomik güçlerin devletlerin kontrolünden uzaklaşmaya başlaması, pazarların hareket alanının genişlemesi ve sınıf çatışmalarının yoğunlaşması, toplumsal düzenin yeniden yapılanmasını beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda ekonomi politikasının kamu hukukunun yerini alması, bireyin kendisini ahlaki bir formda kurma imkânını zora sokmuştur (Touraine, 1997/2011, s. 39). 20. yüzyıla gelindiğinde, kapitalizm bir ekonomik sistem olmanın ötesine geçip toplumsal bir düzen haline almış, bireysellik de meta kültürünün içinde anlam kazanmaya başlamıştır. Kapitalizmin kültürel alan ve gündelik yaşamdaki etkilerini kültür endüstrisi kavramı ile açıklayan Frankfurt Okulu düşünürleri kapitalizmin kültürü metalaştırdığı bu dönemde insanın gerçek bireysel özelliklerini kaybettiğini ileri sürmektedir. Horkheimer'a göre, bireyselliğin gelişmesi anlık doyumlardan ruhsal ve maddi varlığın zenginleşmesi adına yapılmış fedakârlıklara bağlıdır. Öte yandan, kapitalizmin ilerleme gerekçesi altında kültürü şekillendirmeye başlamasıyla birlikte, bireyin yaşamını kendisinin örgütlemesini sağlayan aklın işlevleri çağın büyük ekonomik ve toplumsal güçleri tarafından devralınmaktadır. Kültür endüstrisinin sunduğu bütün araçlar ve kolaylıklar, bireyi kitle kültürüyle uyum sağlamaya yönlendirmekte ve bunun sonucunda aklın bireysel öznesi giderek sönerken, birey eskiden gerçeklik içindeki fiilî konumunu aşmasını sağlayan zihinsel işlevlerini kullanmayı da unutmaktadır. Böylece, bireysellik üzerindeki toplumsal baskılar artarken, bireyin direnme imkânı da kitle kültürünün atomize edici işleyişi içinde elinden alınmaktadır (Horkheimer, 1947/1998, ss. 146–166).

Frankfurt Okulu yeni bir "demir kafes" in oluşumundan söz etse de, söz konusu değişimlerin çok yönlü sonuçları olmuştur. Konformist bir kültürün ortaya çıkmasıyla beliren kamusal ruh hali değişikliği karşısında, ortak çıkara ve iyi toplum imgelerine duyulan ilgide bir azalma, siyasal mücadelenin popülerliğinde bir düşüş ve hedonist "önce ben" duygularında bir yükselişin varlığı ortadadır (Bauman, 2001/2005, s. 127). Ancak, esas olarak bireyin dönüşümü, uzun vadede ve yeni bir uluslararası konjonktürün ortaya çıkmasıyla gerçeklik kazanmaktadır. Dünya ekonomisi politika politikasındaki kırılma bu noktada en önemli rolü oynamıştır. Batı toplumlarında 1970'lerden itibaren Keynesçi uzlaşının terk edilmesi ve neoliberal ekonomi politikasının kabulü, bireyin yeniden önem kazanmasını beraberinde getirmiştir. İki kutuplu dünyanın sona erdiği bu dönemde piyasa güçlerinin ulus-devletlerin yetkilerini devralmaya başlaması özel girişimin merkeze alındığı yeni bir dünya kurmuş, bu gelişmeye teknolojik atılımların da eşlik etmesiyle küreselleşme süreci başlamıştır. Her şeyden önce pazarların küreselleşmesi şeklinde gelişen bu süreç yeni ekonomik gelişmeler karşısında hem üretici hem de tüketici olarak yeni tür bireylerin oluşumunu sağlamaktadır.

Yeni bireysellik iş yaşamında üç önemli sosyo-ekonomik görünüm içinde anlam kazanmaktadır. Birincisi, yaşamın hızlı akışına bağlı olarak, bireylerin bağımsız bir bağlılık eğilimi sergilemesidir. Bireyin bu özelliği, çalışmanın dönüşümüyle birlikte esnek bir yapıya bürünmüş iş koşullarına uyum sağlama sürecinde karşımıza çıkar. Bir iletişim ağından diğerine hızlı ve kıvrak bir şekilde geçmek mesleki ve kişisel başarının anahtarı olmuştur. İkincisi, sorumluluk değişimleridir. Günümüzün hareketlilik odaklı organizasyonlarında uzun dönemli kariyer anlayışı yerini akışkan yönelimlere bırakmaktadır. Bunun sonucunda, bireylerin görev tanımları sabit olmaktan ziyade kompleks ve geçişken hale gelmiştir. Üçüncüsü, hareketlilik hızıdır. Küreselleşmeyle birlikte birey sürekli bir hareket yeteneği kazanmış durumdadır. Böylece, bireylerin kimlikleri statik ve kalıcı olmaktan uzaklaşarak hareketlerinin yoğunluğu ve genişliğine göre sürekli yeniden tanımlanmaktadır (Elliott & Lemert, 2005/2011, ss. 18–20).

Öte yandan, ekonominin küreselleşmesi tüketim olanaklarının yerkürenin her alanında artışı sağlamış ve bir tüketim kültürünü ortaya çıkarmıştır. Tüketim kültüründe bireyin yaşam alanı metalarla kuşatılırken, bireyler tüketici rolleriyle tanımlanmaya başlamıştır. Tüketim kültüründe tüketimin sembolik yönü ön plana çıkmaktadır. Bu sistemde tüketim ürünleri temel ihtiyaçların karşılanmasından ziyade bir farklılaşma aracı olarak işlev görmektedir. Tüketici bireyler, tüketim mallarını satın almanın ve bunları sergilemenin toplumsal bir ayrıcalık ve saygınlık getirdiğine inanmaktadır. Böylece, birey bir yandan nesnelere ve göstergeler üzerinden belirli bir hiyerarşi içinde bir statü kazanırken, bir yandan da tüketim toplumuyla bütünleşmektedir. Bunun sonucunda, tüketmek birey için bir etkinlik alanı ve aynı zamanda alışkanlığın bir parçası olmaktadır (Baudrillard'dan akt. Nar, 2015).

Bireylerin üretici ve tüketici rollerinde gözlemlenen bu değişimler ile birlikte yeni bireyciliğin temel özellikleri netlik kazanmaktadır. Her şeyden önce "benmerkezci" bir görünüm içinde karşımıza çıkan bireyler, kısa vadeli ve geçici toplumsal ilişkiler, istikrarsız kimlikler ve meta odaklı bir yaşam tarzı ile karakterize olmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, benmerkezci bireyin salt haz, arzu, zevk ve çıkarlarının peşine düşmüş, "bencil" bireyler olmadığıdır. Günümüzde esnek bir yapıya bürünen ve sürekli hareket halinde olmayı gerektiren iş yaşamı bireyleri yeni bir sorumluluk duygusu ile donatmıştır. Ama aynı zamanda küreselleşme koşullarında bağımsızlık düşüncesinin de radikalleştiği dikkate alındığında, benmerkezciğin ikili bir karakter sergilediği görülmektedir. Dolayısıyla benmerkezci bireycilik, ahlaki bireyciliğin tam karşıtı olmadığı gibi, bireyselliğin çok katmanlı yapısını gözler önüne sermektedir. Üretim ve tüketim alanlarında bireylerin sahip olduğu ve birbiriyle çelişebilen çoğul kimlikler, bireyin eylemlerinde çoğul olasılıkları değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

5. Araştırmanın Yöntemi ve Bulgular

Araştırmada, *Spotify* 2022 yılı en çok dinlenen şarkılar Türkiye listesinden ilk 50 şarkının sözleri, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Metnin sembolik içeriğini nesnel ve sistematik sayma ve kaydetme işlemlerine dayanan içerik analizi, üstünkörü gözlemlerle farkına varılması zor olan öğeleri açığa çıkarabilir (Neuman, 2010, ss. 466–467). İçerik analizinde, şarkı sözlerindeki altta yatan, örtülü anlamları ve izlekleri ortaya çıkarmaya dönük anlambilimsel analiz, diğer adıyla örtük kodlama tekniği uygulanmıştır (Neuman, 2010, ss. 470–471). Örtük kodlama, kodlayıcının dil ve toplumsal anlam bilgisine ve semantik öğeleri yorumlamasına dayandığı için daha az

güvenilir olma eğilimindedir. Bu nedenle araştırmacılar birbirinden bağımsız olarak aynı şarkı sözlerini kodlamış ve tutarlılığı kontrol ederek kodlayıcılar arası güvenilirliği sağlamıştır. Popüler kültürle ilgili teorilerdeki asli kavramsal izlekler ve şarkı sözlerine yönelik pilot çalışma sonunda belirlenen şu dokuz izlek, şarkı sözlerinde geçme sıklığı, yoğunluğu ve yönelimi (olumlu-olumsuz) açısından incelenmiştir: (1) Konu, (2) Sosyal-politik eleştiri, (3) Yabancılaşma, (4) Aşk/sevgi ilişkisi, (5) Eril bakış açısı, (6) Sosyal-politik değişim, (7) Argo, (8) Meta unsurları ve (9) Gelenek. Yabancılaşma gibi soyut bir izlek; suç, benmerkezcilik, sosyal ilişkilerden kaçma gibi daha somut düzeydeki izlekler çerçevesinde incelenmiştir. Gelenek izleği ise dinî inanç öğeleri ve nostalji öğeleri gibi iki alt izlek çerçevesinde incelenmiştir.

İçerik analizinin yanı sıra, araştırma verilerinin elde edilmesi, düzenlenmesi, çözümlenmesi ve görselleştirilmesinde Python yazılım dili ve Python yazılım diline ait kütüphanelerden yararlanılmıştır. Bu kütüphaneler arasında Selenium ve Beautiful Soup kütüphaneleri yer almaktadır. Verileri elde ettikten sonra içerik analizinde kullanılan izleklerin belirlenmesinde yardımcı olması için bir doğal dil işleme (*natural language processing*) tekniği olan konu modelleme (*topic modeling*) tekniği kullanılmıştır. Bu aşamada Python ile Latent Dirichlet Allocation (LDA) kullanılmıştır. LDA bir dizi belgede tartışılan konuları belirlemek için kullanılan olasılıksal bir istatistiksel modeldir. LDA sonrasında ortaya çıkan konular araştırmacıların inisiyatifi ile belirli izleklere dönüştürülmüş ve sınıflandırılmıştır.

Şarkı sözlerinde en sık kullanılan kelimeler, genel duruma dair bir sezgi vermesi açısından yararlıdır. Şarkı sözlerinde en sık kullanılan kelimeler Tablo 1'de; şarkı sözlerinin içerisinde en çok geçen kelimelerin birinci şarkıdan ellinci şarkıya dek şarkı sözlerine dağılımı ise Şekil 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1

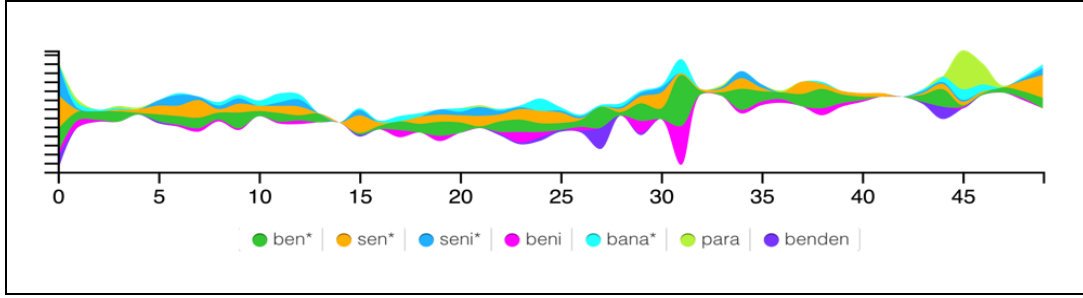
Şarkı Sözlerinde En Sık Geçen Kelimeler

No	Kelime	Frekans ^a	No	Kelime	Frekans ^a	No	Kelime	Frekans ^a
1	Ben	108	18	Gibi	42	35	Şu	25
2	Yana	88	19	Para	42	36	Ah	25
3	Bir	83	20	Çok	41	37	Zaman	25
4	Beni	78	21	Sana	38	38	Numara	25
5	O	77	22	Biri	38	39	My	25
6	Daha	74	23	Benden	37	40	Güzel	24
7	Bana	73	24	Yarım	35	41	Love	23
8	Sen	57	25	An	34	42	Aşk	23
9	Ne	56	26	Yara	34	43	Night	23
10	Seni	54	27	Hep	33	44	Olur	22
11	The	53	28	Bilir	33	45	Benim	21
12	Her	50	29	Gece	32	46	Gün	20
13	Yok	48	30	Kim	32	47	Kimlerlesin	20
14	Artık	48	31	Ara	31	48	Olsun	20
15	Hiç	44	32	Kadar	28	49	Another	20
16	Yine	44	33	Gel	26			
17	Ve	43	34	Bak	26			

Not. ^a Kelimenin kullanım sayısı.

Şekil 1

Şarkı Sözlerinin İçerisinde En Çok Geçen Kelimelerin Birinci Şarkıdan Ellinci Şarkıya Dek Şarkı Sözlerine Dağılımı

Şekil 1 ve Tablo 1'deki kelime sayılarından anlaşıldığı üzere, 2022 yılında Türkiye'de en çok dinlenen Türkçe şarkıların sözlerinde "ben" (yeşil renk) ve "sen" (turuncu renk) kelimeleri düzenli bir şekilde yer almaktadır. Yine "sen" ve "ben" kelimelerinden türemiş olan "beni", "seni", "bana", "sana", "senden", "benim" gibi kelimelerin sıklıkla kullanıldığı anlaşılmıştır. Birinci ve ikinci tekil şahıs zamirlerinin kullanım yoğunluğunu, şarkılarda "kişisel" bir atmosferin hüküm sürdüğüne ve "ben" in temel aktör olarak bulunduğu yormak mümkündür.

50 şarkı sözünün toplamından oluşturulan kelime bulutu ise Şekil 2'de yer almaktadır. "Ben", "beni", "benden", "yara", "kırgınım", "yarım", "para", "yanımdan", "vazgeçmişsin" gibi öne çıkan kelimeler yine bireyin duygusal ilişkilerinin, acil duygusal doyumlarının ve sıkıntılarının şarkı sözlerine hâkim olduğuna işaret etmektedir. Bireyin her şeyi kendine dayandırması, her konuda kendi bakış açısından ve kendi ihtiyaçları doğrultusunda hüküm vermesi anlamındaki "benmerkezciliğin" şarkılarda anlamlı oranda temsil edildiği görülmektedir. Veri analizi, şarkı sözlerinde yaklaşık %30 oranında benmerkezci izleğin varlığını gösterirken, bu izleğe sahip şarkıların büyük bir bölümünde benmerkezciliğin olumlandığını göstermektedir.

Şekil 2

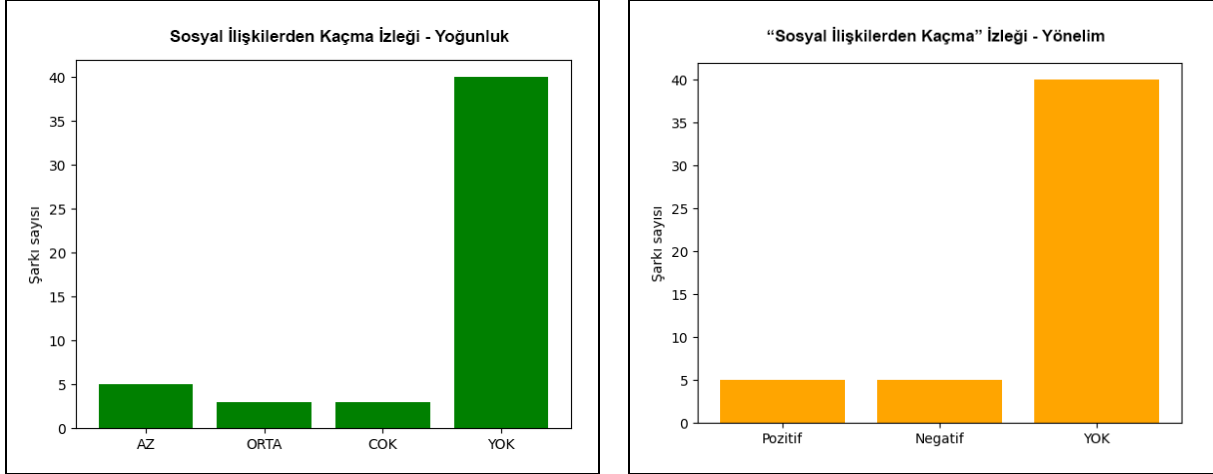
Şarkı Sözlerinin Kelime Bulutu Şeması

Şarkı sözlerinde yeni bireyciliği temsil eden bir diğer önemli izlek, "sosyal ilişkilerden kaçma"dır. Sosyal ilişkilerden kaçma izleği, günümüz bireylerinin geçici toplumsal ilişkilere sahip olma özelliğiyle örtüşmektedir. 2022'nin liste başı şarkılarında %20 civarında bir oranda görünürlük kazanan bu izlek, işlendiği şarkıların yaklaşık yarısında olumlu olarak görülmektedir.

Şekil 3

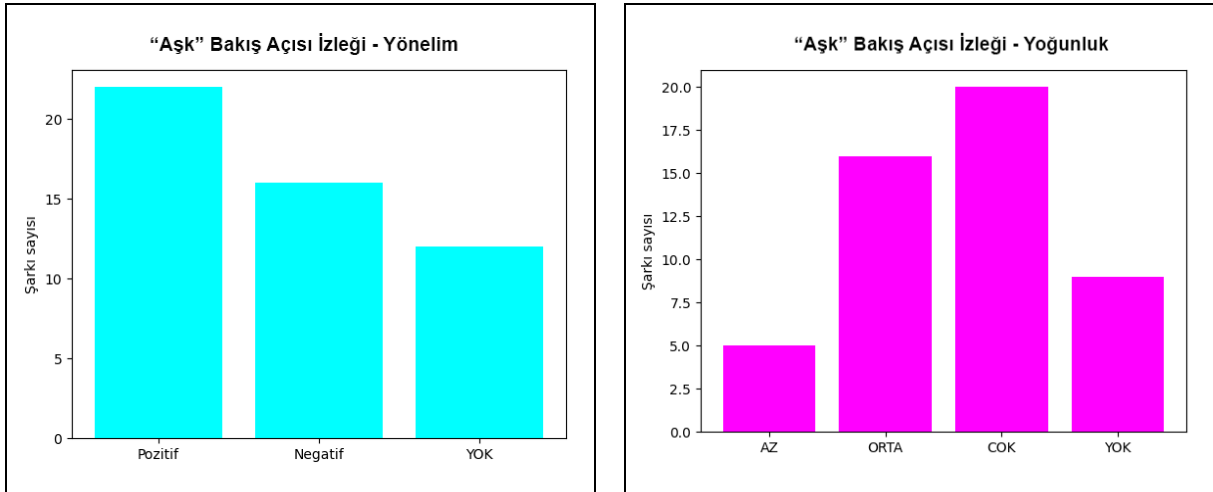
Sosyal İlişkilerden Kaçma Temasının Yoğunluk ve Yönelim Oranları

Şarkılarda işlenen konu tespit edilmiş ve tematik olarak sınıflandırılmıştır. Şarkıların yaklaşık %80'inde işlenen ana konunun aşk olduğu görülmüştür. Yeni bireyciliğin bağımsızlık ve bağıllık arasındaki kompleks ilişkilerini yansıtan bu izleğin, konusunu oluşturduğu şarkıların yarıdan fazlasında olumlu olarak ele alındığı görülmektedir (Bkz. Şekil 4).

Şekil 4

Şarkılarda En Çok Ele Alınan Aşk Konusunun Grafikleri

Aşk konusunun kelime bulutuna bakıldığında, aşkın en çok aşk acısı, ayrılık ve sevilen kişiye serzeniş öğeleriyle ilişki içinde ortaya çıktığı görülmektedir. Türk dinleyicilerin ayrılık ve aşk acısı konulu şarkılara rağbet ettiği anlaşılmaktadır (Bkz. Şekil 5).

Şekil 5

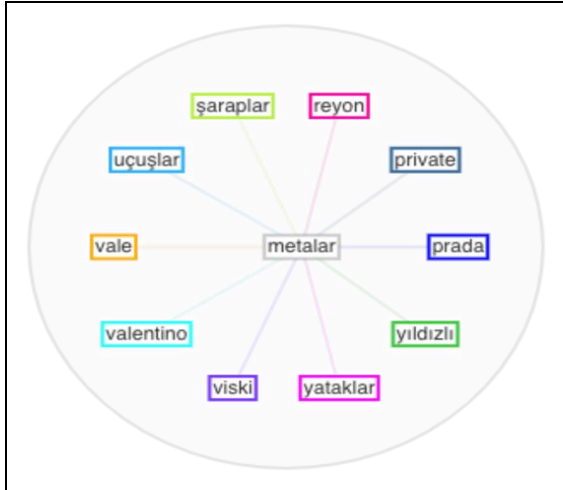
Şarkılarda En Çok Ele Alınan Aşk Konusunun Kelime Bulutu

Yeni bireyciliğin asli unsurlarından biri olarak meta odaklı yaşam tarzı, şarkılarda "meta" izleği ile temsil edilmektedir. Meta vurgusu, liste şarkılarında %20'ye yakın bir orana sahip olup, önemli ölçüde pozitif bir yönelim içinde ele alınmaktadır. Olumlanan meta kategorisi içerisinde yer alan müzik sözleri örnekleri Şekil 6'da gösterilmektedir.

Şekil 6

Şarkı Sözlerinde Öne Çıkan Meta Örnekleri

Meta kültürüne ve paraya olan vurgu da kendi içinde ikircimlidir; bir yandan şarkıcı, kendisinin sonunda paraya ulaştığını ve ışıltılı tüketim kültürüne erişim sağladığını belirterek kendisiyle övünür. Ancak bu övünmenin altında, dünyada önemli olan tek şeyin para olmasına yönelik bir isyanın tınlarını fark etmemek zordur. Dolayısıyla burada popüler kültür öğelerine ilişkin kültürel incelemeler ekolünün dikkat çektiği ikilik ve ikircimli olma durumu kendini hissettirmektedir: Şarkı sözlerindeki özne, bir yandan tüketim toplumunun imkânlarını sonuna

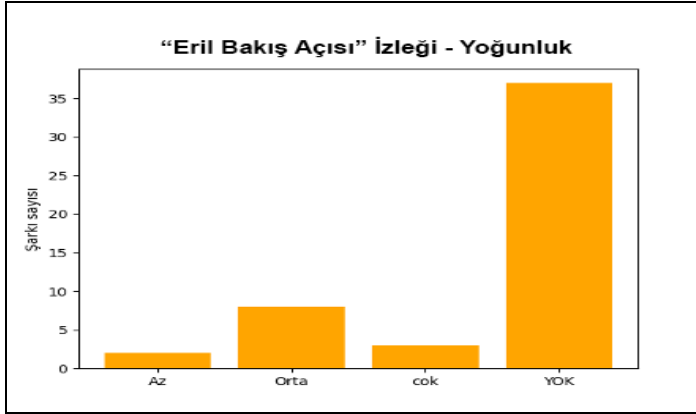
dek kullanmakta ve fiyatı yüksek ürünlerin alıcısı olmakla övünmekte, diğer yandan da dünyanın para etrafında dönmesinden yakınmaktadır.

Şarkı sözlerinin yaklaşık olarak %70'inde hiçbir sosyal ve politik eleştiri ögesi tespit edilememiştir. Yine de başka izlekler içerisinde örtük halde bulunan bir gelecek ütopyasından söz edilebilir. Bu ütopyik gelecek tasavvuru tıpkı arabesk müzikteki gibi aşk izleğinin içerisine sarmalanmıştır. Şarkıların büyük bölümünde asli tema; aşk, aşk acısı ve karşı tarafın sadakatsizliğidir. Örtük olarak hayal edilen gelecek, insanların birbirlerine daha sadık kalabildiği ilişkileri içermektedir.

İnsanlar arası ilişkiler bağlamda araştırmada ortaya çıkan önemli ve son izlek ise eril bakış açısı izleğinin sonuçlarıdır. Eril bakış açısı 50 adet şarkının yaklaşık 15 tanesinde az-orta-çok yoğunluklarda tespit edilmiştir (Bkz. (Şekil 7).

Şekil 7

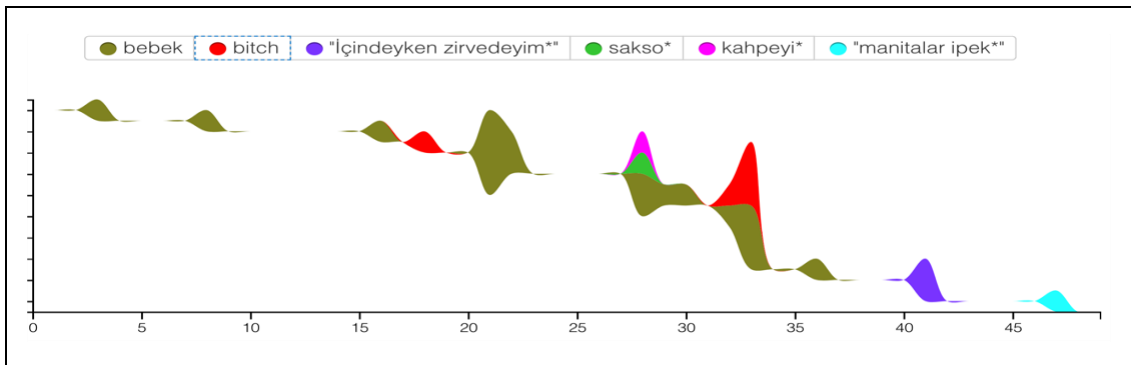
Şarkı Sözlerindeki Eril Dilin Şarkılara Göre Dağılımı ve Yoğunluğu

Eril bakış açısında kullanılan argo ve cinsiyetçi kelimelerin 1. şarkıdan 50. şarkıya dağılımına baktığımızda eril dil kullanan şarkıların listede çok yükselmediğini görmekteyiz. En yaygın bulgularan eril dil ögesi, kadının bebeğe benzetilmesi; en sert eril dil ifadesi ise "kahpe" kelimesi olarak tespit edilmiştir. Şekil 8'deki akış grafiğinde görüldüğü gibi "bebek" kelimesi en yaygın kullanılan eril ifade olmuştur. En sert eril ifadeler ise sıralamada 20. şarkıdan sonra gelmektedir.

Şekil 8

Şarkı Sözlerindeki Eril Dile Ait Öğelerin Birinci Şarkıdan Ellinci Şarkıya Dek Şarkı Sözlerine Dağılımı

6. Bulguların Yorumlanması ve Tartışma

Öncelikle çalışmamızın kısıtlılıklarından söz etmek gerekmektedir. Spotify'da 2022 yılının Türkiye'de en çok dinlenen 50 şarkısının sözlerinin içerik analizine dayanan araştırmamız, Türkiye'deki popüler kültürün genel görünümünü temsil etme iddiasında değildir. Ayrıca şarkıların müzikal değil yalnızca sözel içeriklerinin analizi gerçekleştirilmiştir. Sözel içeriklerin yanı sıra müzikal biçimleri de odağına alan yeni araştırmalar, alt kültür olarak ortaya çıkan müzik biçimlerinin popüler hale gelirken yaşadığı dönüşümleri daha ayrıntılı olarak ortaya koyabilir. Zira arabesk ve rap gibi müzik türleri üzerine yapılan araştırmalar -gördüğümüz üzere- alt kültürler içinde ortaya çıkan ve muhalif tınıları yüksek olan bu müziklerin popüler hale geldikçe muhalif içeriklerini yitirdiklerini ortaya koymaktadır (Taydaş & Sert, 2021, ss. 215–216). Spotify'da 2022 yılında en çok dinlenen müzikler arasında da arabesk, rap ve rock gibi müzik türlerinin tınıları hissedilmektedir. Ancak araştırma bulgularımız bize bu popüler müzik şarkılarının sözlerinde muhalif sosyal ve politik öğelerin büyük oranda törpülenmiş olduğunu göstermektedir. Aşk, aşk acısı, meta kültürüne ilişkin öğeler gibi izlekler, incelenen şarkılarda en yoğun ve sık karşılaşılan izlekler olmuştur. Dolayısıyla, literatürde belirtildiği gibi, popüler şarkı sözlerinin içeriklerinde çatışma izleklerinin esas itibarıyla ergenlerin sorunları, aşk ve cinsellik ilişkilerinin yarattığı stres gibi konular olduğu ortaya çıkmaktadır (Lull, 1992/2000, s. 14).

Günümüz popüler müzik öğelerini ülkemizdeki önceki dönemlerin popüler müzik akımlarıyla karşılaştırmak yararlı olabilir. Bu nedenle arabesk ve rap müziğinin Türkiye'de popüler hale gelişlerinin öyküsüne üçüncü bölümde kısaca değindik. Gördüğümüz üzere kimi araştırmacılar, arabesk müzik eserlerinin sözlerinde semantik bir çokkatmanlılık saptamıştır. Bilgin ve Sarıcı (2018), bazı arabesk şarkıların sözlerinde varoluşçu terapiyle karşılaştırılabilecek öğeler bulgulamıştır. Özbek (2013), Orhan Gencebay şarkılarında hayata karşı belirli bir duruşu yansıtan semantik öğeler bulgulamıştır. Spotify en çok dinlenenler listesine yansıdığı kadarıyla günümüz popüler şarkıların sözlerinde ise hayatla ilişkiyi belirleyen en önemli öğe, meta kültürüne yönelim olarak belirmektedir. Kimi şarkı sözlerinde, lüks metaların tüketimi ve bunlara erişebilir olmak bir övünç kaynağı olarak olumlanmaktadır.

Şarkı sözlerinin içerik analizinden çıkan sonuç, günümüz popüler müziğinde aşk, metalar ve lüks bir yaşam gibi bedensel arzuların tatminine yönelik izleklerin revaçta olduğudur. Şarkı sözlerinin öznesi, benmerkezci bir özne olarak belirmektedir. Bütün bunlar bizi, popüler kültür incelemelerinde kötümser kutupta konumlanan Frankfurt Okulu'nun çözümlenmelerine hak vermeye yönlendirmektedir. Günümüz popüler müziği, şarkı sözleri itibarıyla, ahlaki bireyciliğin erozyonunun ve yeni, hazzı ve benmerkezci bir bireyciliğin yükselişinin bir işareti olarak görülebilir mi? Dördüncü bölümde, popüler müziği ekonomik ve sosyal süreçlerle bağlantılandırma çabası çerçevesinde, bireyciliğin modern dönemde gelişim tarihini kısaca ele aldık. Bireycilik, modern toplumun önemli bir öğesi ve değeri olarak karşımıza çıkar. Aydınlanma felsefesi çerçevesinde formüle edilen birey anlayışı, bireyin topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olarak özerk gelişimini sürdürdüğü bir "ahlaki bireycilik"tir. Ahlaki bireycilik anlayışında birey, aynı zamanda birincil ve anlık hazlarının doyumundan feragat ederek kendisini toplumsal olarak geçerli bilim, sanat, felsefe gibi alanlarda geliştiren, zihinsel yetilerini derinleştiren bir varlıktır. Günümüz popüler kültüründe topluma karşı sorumluluk sahibi, özgecil, kendisini anlık bedensel haz ve arzuların tatminine kaptırmak yerine zihinsel

gelişimini gözeten bu bireyin yerini benmerkezci, hazcı, zihinsel olarak derinliksiz bir birey mi almaktadır?

Günümüz popüler şarkılarının analizinden çıkan sonuç, ilk elde bizi bu soruya olumlu bir yanıt vermeye itmektedir. Kapitalizmin 20. yüzyıldaki gelişimi ve neoliberal politikalar, alt kültürlerin muhalif öğelerini bile tüketim toplumunun yozlaşmış metalarına dönüştürerek hazcı ve benmerkezci bir bireyciliğin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, popüler kültür literatüründeki kimi teoriler ve ampirik araştırmalar, popüler kültür ürünlerine dair Frankfurt Okulu'nun kimi üyelerinde karşımıza çıkan bu fazlasıyla olumsuz, kötümser ve bir anlamda tek yanlı yorumlara karşı ihtiyatlı olmak gerektiği çağrısında bulunur. İlk olarak, tüketiciliğin kendisini bütünüyle olumsuz bir durum olarak görmek zordur; zira popüler kültür incelemeleri ekolünden Fiske'nin (1989/2012) de belirttiği üzere tüketim, "yaşam kaynaklarını ele geçirmenin tek yoludur" ve tüketimden bütünüyle kaçınmak bu anlamda mümkün değildir (s. 49). Yine Fiske, her türlü tüketim faaliyetinin aynı zamanda kültürel bir üretim faaliyetini de içerdiğini incelemelerinde ortaya koymaya çalışır. Kültürel metalara erişim arzusu, alt sınıflardan gençlerin bu erişim aracılığıyla sınıfsal olarak yükselme, daha iyi hayat koşullarına kavuşma arzularının da bir dışı vurumu olarak yorumlanabilir. Arabesk müziğin kadenci ve kabullenici tutumuna zıt olarak, yeni yükselen rap gibi popüler müzik türlerinde halk sınıflarından gelen gençlerin ne pahasına olursa olsun yoksul mahallelerinden kurtulma ve sınıfsal olarak yükselme taleplerini dile getirdiklerine değinilmişti (Karanfil, 2023, s. 63). Bu çerçevede, günümüz popüler şarkılarındaki tüketimci eğilimlerin de halk sınıflarından gençlerin daha iyi bir hayata dair taleplerinin bir ifadesi olarak olumlu şekilde yorumlanması mümkündür.

Değer bağımsızlığı aksiyomu, bilimsel bir girişim olarak sosyolojinin önemli bir ögesidir. Dolayısıyla, popüler kültür öğelerinin yorumlanmasında sakınlı olmak gerekmektedir. Arıcan (2021), alt kültürler ve müzik kültürleri üzerine çalışan araştırmacılarını kültürel ürünlerdeki direniş ve muhalefet öğelerini öne çıkarırken müzik türlerini "yüceltme" riskine karşı uyarır (s. 56). Değer yönelimleri açısından şeffaf olmanın en iyi yollarından biri, araştırma bulgularının yorumlanışını yönlendiren olası değer yargılarını açık kılmaya çalışmak, sorgulamaya açmaktır.

Tüketimin ve tüketiciliğin yanı sıra, bedensel hazlara verilen önemin nasıl yorumlanabileceği de değer yargılarını devreye sokar. İncelediğimiz şarkı sözlerinde aşk, cinsellik ve tüketim metaları açısından zengin, bedensel hazların tatmininin ön planda olduğu bir hayata dair özelemler dile gelmektedir. Fiske (1989/2012), Kant ve Schopenhauer gibilerin bedeni yanlış ya da bayağı hazın kaynağı olarak gördüklerini, oysa Barthes ya da Bakhtin gibilerin bedensel hazlarda olumlu değerler bulduklarına dikkat çeker (s. 66). Kant'a göre bedensel hazlar kaba ve zorbadır, insan ancak estetik derin düşünme aracılığıyla özgürleşebilir. Bakhtin ise karnavalesk biçimlerde karşımıza çıkan aşırı bedensel hazların egemen hiyerarşileri alaşağı eden potansiyelini fark eder. Fiske, hegemonyacı hazlarla toplumsal dayanışmadan doğan popüler hazlar arasında yeni bir ayırım önerir. Söz gelimi, incelediğimiz şarkı sözlerinde saptadığımız eril dil, kadınlar üzerinde tahakküm kurmaktan kaynaklanan hegemonik hazları dışı vurur. Ancak kimi bedensel arzular, toplumsal olarak yasaklanmış haz biçimlerine yönelerek denetime karşı çıkan bir muhalifliği açığa vurur. Sonuç olarak, tüketim kültürünün sunduğu metaları talep etmek, Kantçı anlamda yüksek zihinsel mutluluk araçlarından –ki Bourdieu'nün analizleri çerçevesinde bunların kültürel sermaye sahibi eğitimli üst sınıfların tekelinde olduğundan söz etmiştik– yoksun bırakılmış alt sınıftan gençlerin yaşam kaynaklarını ele

geçirme ve sınıfsal olarak yükselme yönündeki taleplerinin birincil dışa vurumu olarak da yorumlanabilir. Bu tür bir varsayımın, popüler şarkı sözlerinin analizinden bu şarkıları tüketen gençlerin kültürel pratiklerine doğru uzanan ileriki araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

7. Sonuç

Popüler kültür, 20. yüzyılın ortalarından itibaren giderek tartışmalı bir kavram haline gelmiştir. Kapitalizmin yaşam dünyasını istila ederek kültürel ürünleri ekonomik pazarın bir parçası haline getirmesinden sonra, artık popüler kültür basitçe otantik halk kültürü anlamına gelmemektedir. Frankfurt Okulu'nun formüle ettiği üzere, popüler kültür artık kültür endüstrisinin ve kitlelerin manipüle edilmesinin bir aracıdır. Yine de Frankfurt Okulu'nun manipülasyon aracı olarak kitle kültürü kavramlaştırması fazla katı ve tek yönlü bulunarak eleştirilmiştir. Birmingham Kültürel Çalışmalar Merkezi çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalar, popüler kültürün bir boyun eğme, fakat aynı zamanda bir direniş alanı olarak görülebileceğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde kültürel biçimler kendi içlerinde karşıt öğeler barındırırlar ve onların anlamı daha ziyade ilişkiye girdikleri sosyal grup ve ortamlar, eklemlendikleri sosyal pratikler tarafından belirlenir.

Bu çalışmada, popüler kültüre dair çeşitli teorilerden hareketle, bir *streaming* servisi olan Spotify'dan elde edilen verilere göre Türkiye'de 2022 yılında en çok dinlenen şarkıların sözleri analiz edilerek çeşitli sosyal ve politik içerimleri sorgulanmıştır. Şarkı sözlerine uygulanan içerik analizi, günümüz popüler müziğinin en başat izleğinin aşk ve duygusal ilişkiler olduğunu göstermektedir. Aşk izleğine aşk acısı, gelgitli ruh halleri ve sevilen kişinin sadakatsizliğine yönelik olumsuz duygular eşlik etmektedir. Bu açıdan günümüz popüler müziği Türk popüler kültürünün başat bir yönelimi olan arabeskle bazı paralellikler sergilemektedir. Arabeskte de başat izlek aşktır ve yaşama dair tüm duygular, insanlara ve topluma yönelik tüm tutumlar aşk filtresinden geçirilerek ifade edilmektedir. Ancak günümüz popüler müziği semantik açıdan arabeskten daha yalınkat görünmektedir; sosyal ve politik eleştiri öğeleri yok denecek kadar azdır, para kazanma ve harcama odaklı bir meta kültürü övgüyle karşılanmaktadır. Şarkı sözlerinde bireyci bir eğilim aşikârdır, ancak bu bireycilik meta kültürene yönelimli olduğu için ahlaki bir bireycilik değil, benmerkezci bir bireycilik gibi görünmektedir.

Aydınlanma'nın bir ürünü olarak doğan bireycilik, modernliğin tarihinde iki farklı biçimde var olmuştur. Politikanın ekonomiden özerk olduğu erken modern dönemde siyasal kurumların işlevselliği içinde gelişen ahlaki bireycilik, kamusal düşünceye içkin olarak "yurttaşlık" anlayışı içinde karşılık bulmuştur. Haklar ve sorumluluklar arasında bir dengenin kurulması, ahlaki bireyciliğe anlamını kazandırmaktadır. Öte yandan, kapitalizmin kurumsallaşmasıyla birlikte ahlaki bireyciliğin sönmüldüğü görülmektedir. Kapitalizmin kültürel alanı ve gündelik yaşamı biçimlendirmeye başlaması, bireyciliğin dönüşüm sürecini başlatmıştır. Kültür endüstrisinin ürettiği kitle kültürünün konformist yapısı, bireyi yeniden inşa etmeye yönelirken, esas olarak küreselleşme sürecinin başlaması, kendine özgü niteliklere sahip yeni bir bireycilik anlayışına yön vermiştir. Neoliberal küresel konjonktür paralelinde ortaya çıkan bu yeni birey anlayışı, benmerkezci bireyciliği ifade etmektedir. Yeni bireycilik, geçici toplumsal ilişkiler, değişken kimlikler ve metalarla kuşatılmış bir gündelik yaşam ile görünürlük kazanmaktadır. Toplumsal yaşamın hızlanmasına koşut olarak, bireylerin sahip olduğu üretici ve tüketici rolleri de kompleks hale gelmiştir.

Kültürel alanın bir parçası olan müzik, benmerkezci bireyciliğin etkisi altındadır. Müzik eserlerinde özellikle tüketim kültürünün izlerine yaygın biçimde rastlamak mümkündür. Günümüz şarkıları bireyin her şeyin önünde yer aldığı, metaların bireyselleşmenin önemli araçlarından biri olarak sunulduğu, bireyler arası ilişkilerin gelip geçici olarak resmedildiği ve cinsiyetçi bakış açısına sahip, argo kullanımı yoğun, suça eğilimli ve uçarı bireyin yüceltiği bir içeriğe sahip görünmektedir. Şarkılardaki bağımsız birey kurgusunun tek istisnai teması aşktır. Ancak, ben merkezlilik, aşk duygusunu da sarmalamış durumdadır. Bir yandan bir bağlılık duygusu etrafında işlenen aşk teması bir yandan da geçmişte sevilen kişiden kurtulmuş olmanın mutluluğu ya da kıymet bilmeyen kişinin pişmanlığını izlemenin verdiği zafer duygusunun ifadesine dönüşebilmektedir. Dolayısıyla, geçmişten farklı olarak, günümüz şarkılarında aşkın öznelerinin metalaşma eğilimi sergilediği söylenebilir.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

Orçun Girgin | Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Yönetme ve kontrol; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %40

Ömer Küçük | Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Yönetme ve kontrol; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %30

Onur Uca | Kavram/fikir; Tasarım; Veri toplama/analiz; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Finansman; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %30

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (1982). *Prisms* (Samuel & Shierry Weber, Çev.). The MIT Press. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1967).
- Adorno, T. W. (1992). *Notes to literature, Vol. 2* (S. W. Nicholson, Çev.). Columbia University Press. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1965).
- Adorno, T. W. (2002a). *Aesthetic theory* (R. Hullot-Kentor, Çev.). Continuum. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1970).
- Adorno, T. W. (2002b). *Essays on music* (S. H. Gillespie, Çev.). University of California Press.
- Adorno, T. W. (2014). *Kültür endüstrisi: Kültür yönetimi* (N. Ülner, M. Tüzel & E. Gen, Çev.; 9. bs.). İletişim Yayınları.
- Adorno, T. W. (2016). *Negatif diyalektik* (Ş. Öztürk, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1966).
- Adorno, T. W. (2017). *Metafizik: Kavram ve sorunlar* (İ. Serin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği: felsefi fragmanlar* (N. Ülner & E. Ö. Karadoğan, Çev.). Kabalıcı Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1944).
- Althusser, L. (2015). *Marx için* (I. Ergüden, Çev.). İthaki Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1965).
- Arcan, T. (2021). Türkçe rap'in dönüşüm evrelerinde geçişkenlikler: Direniş, marjinalleşme ve tarz. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (18), 53–69, <https://doi.org/10.31722/ejmd.956687>
- Ayas, G. (2019). Türk oryantalizminin arabesk tartışmalarına etkisi: Kendini şarkılaşdırma, garbiyatçı fantezi ve arabesk müzik. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 7(2), 2091–2121. <https://dergipark.org.tr/pub/rastmd/issue/57350/812774>
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum* (Y. Alogan, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 2001).
- Benjamin, W. (2001). *Pasajlar* (A. Cemal, Çev.; 3. bs.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1982).
- Bilgin, O., & Sarıcı, H. (2018). Türk arabesk müziğinin varoluşçu terapinin temel kavramları açısından incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 201–208.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik nedenler: Eylem kuramı üzerine* (H. U. Tannöver, Çev.). Hil Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1994).

- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (D. F. Şennan & A. G. Berkurt, Çev.). Heretik Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1979).
- Bourdieu, P., & Darbel, A. (2011). *Sanat sevdası: Avrupa sanat müzeleri ve ziyaretçi kitlesi* (S. Canbolat, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1966).
- Bozkurt, N. (2013). *Eleştiri ve aydınlanma: Felsefe araştırmaları*. Sentez Yayıncılık.
- Çetin, N. (2019). Rap müzikte deyimlerin kullanımının Sagopa Kajmer örneği üzerinden metinlerarasılık bağlamında değerlendirilmesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(26), 344–358. <https://doi.org/10.12981/mahder.562657>
- Eagleton, T. (2006). *Kuramdan sonra* (U. Abacı, Çev.). Literatür Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2003).
- Elliott, A., & Lemert, C. (2011). *Yeni bireycilik: Küreselleşmenin duygusal bedelleri* (B. Kıcı, Çev.). Sel Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 2005).
- Fiske, J. (2012). *Popüler kültürü anlamak* (S. İrvan, Çev.). Parşömen Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1989).
- Goldmann, L. (1999). *Aydınlanma felsefesi* (E. Arslan, Çev.). Doruk Yayınları.
- Hall, S., Lumley, B., & McLennan, G. (1985). *Siyaset ve ideoloji: Gramsci* (S. Emrealp, Çev.). Birey ve Toplum Yayınları.
- Hartmann, N. (2021). *Schelling: Doğa, özgürlük, mitoloji* (S. Günenç, Çev.). Fol Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1960).
- Horkheimer, M. (1998). *Akil tutulması* (O. Koçak, Çev.). Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1947).
- Karanfil, İ. (2023). Türkiye’de gangster ve trap hip hop müzik: Yeni nesil rap müziğin “mahalle”si. *Journal of Economy Culture and Society*, (66), 55-72. <https://doi.org/10.26650/JECS2021-994962>
- Kodal, M. N. (2023). Popüler kültür ögesi olarak rap müzik parçalarının dilbilimsel açıdan incelemesi. İçinde G. E. Gönül (Ed.), *Söylem 2. uluslararası filoloji sempozyumu: Bildiri tam metinleri* (ss. 106–122). Günce Yayınları.
- Lull, J. (2000). *Popüler müzik ve iletişim* (T. İblağ, Çev.). Çiviyazıları Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1992).
- Marx, K., & Engels, F. (2013). *Alman ideolojisi* (T. Ok & O. Geridönmez, Çev.). Evrensel Basım Yayın. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1932).
- Mattelart, A., & Neveu, É. (2007). *Kültürel incelemelere giriş* (H. Dilli, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin tüketim kültürü üzerindeki etkisi: Teknoloji tüketimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 941–954.
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri. Nitel ve nicel yaklaşımlar. Cilt 2* (S. Özge, Çev.; 4. bs.). Yayıncılık.
- Özbek, M. (2013). *Popüler kültür ve Orhan Gencebay arabeski* (11. bs.). İletişim Yayınları.
- Taydaş, O., & Sert, H. (2021). Bir popüler kültür ögesi olarak arabesk müziğin çevreden merkeze yolculuğu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 210–222. <https://doi.org/10.52642/susbed.899282>
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin eleştirisi* (H. Tufan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1992).
- Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve farklılıklarımızla birlikte yaşayabilecek miyiz?* (O. Kunal, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayımlanma tarihi 1997).
- Yılmaz, Ö. (2017). Türkiye’de modernleşme, popüler kültür ve arabesk. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (58), 511–522. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7200>

Extended Abstract

This study analyzes the “Songs of the Year 2022” list prepared by Spotify, which includes the 50 most-listened Turkish songs of the year in Türkiye. Focusing on the lyrics of the songs on this list, this study aims to develop interpretations on popular culture based on the messages given in the songs. First of all, the question of how we should understand popular culture is tried to be answered based on sociological theories. Popular culture has become an increasingly controversial concept since the mid-twentieth century. After capitalism invaded the life world and made cultural products part of the economic market, popular culture no longer simply means authentic folk culture. The Frankfurt School sees popular culture as a tool of the culture industry and the manipulation of the masses. On the other hand, studies carried out within the framework of the Birmingham Center for Cultural Studies have shown that popular culture can be seen as a site of submission but also as a site of resistance. In this context, cultural forms contain contradictory elements within themselves, and their meaning is rather determined by the social groups and environments with which they interact. The article utilizes both of these approaches as the theoretical framework.

The study then examines the development of popular music in Türkiye within the framework of arabesque and rap music and traces love and individualism as the main themes of these musics. Arabesque is a music based on the reproachful acceptance of pain, poverty and misfortune. Arabesque music, which was popular from the 1950s to the 1990s, was born as a subculture and developed as the culture of the rural population that had settled in shantytowns on the outskirts of the city as a result of internal migration. Turkish rap music, on the other hand, began to be performed in Türkiye in the 1990s and emerged as a means of expressing the depression of young people in poor

neighborhoods in the face of socioeconomic exclusion. Over time, rap music hybridized with arabesque to create a sub-genre called "arabesque rap." Our analysis of lyrics reveals that although some continuities from arabesque to rap can be detected in Turkish popular music, there is a rising trend towards leaner lyrics. It is revealed that a theme of individualism is at the forefront in the songs, but it is observed that this individualism is an egocentric individualism because it is oriented towards commodity culture.

In order to analyse the theme of individualism in songs, it is important to focus on the historical development of individualism. In this framework, it has been revealed that individualism has existed in two different forms in the history of modernity. In the early modern period, when politics was autonomous from economics, individualism emerged as moral individualism based on the functionality of political institutions. As capitalism began to shape the cultural sphere and everyday life, individualism underwent a transformation. The conformist structure of mass culture produced by the culture industry has tended to reconstruct the individual, and the onset of the globalization process has led to a new understanding of individualism. This new understanding of the individual that emerged in parallel with the neoliberal global conjuncture refers to self-centered individualism.

Our research reveals that music, which is a part of the cultural sphere, is under the influence of egocentric individualism. The content analysis applied to the lyrics of the fifty songs on the list was carried out within the framework of frequency, intensity and orientation criteria. The themes of socio-political criticism, alienation, social change and future vision, consumer culture, slang use, masculine perspective and tradition were analyzed. Our research findings show that the oppositional social and political elements in the lyrics of today's popular songs have been largely diluted. The result of the content analysis of the lyrics is that in contemporary popular music, themes such as love, commodities and a luxurious life are popular for the satisfaction of carnal desires. Today's songs seem to have a content in which the individual is prioritized above all else, commodities are presented as one of the important means of individualization, interpersonal relationships are portrayed as transient, and the individual with a sexist perspective, intense use of slang, crime-prone and flighty is glorified. The only exceptional theme related to the independent individual in the songs is love. However, self-centeredness has also enveloped the feeling of love. On the one hand, the theme of love, which is processed around a sense of attachment, can also turn into an expression of the happiness of getting rid of the person who was loved in the past or the feeling of triumph of watching the regret of the unappreciative person. Therefore, unlike in the past, it can be said that the subjects of love in today's songs tend to be commodified.